

BOŻENA KRÓLCZYK

PIERWSZE INICJATYWY WYDAWNICZE PODHALAŃSKIEGO RUCHU REGIONALNEGO (kontrowersje wokół „Kalendarza Podhalańskiego”)

Ruch wydawniczy w Zakopanem sięga swymi korzeniami II połowy XIX wieku, a jego pierwszymi inicjatorami byli oczarowani pięknem Tatr i górskimi letnicami, którzy począwszy od lat 70-tych ubiegłego stulecia coraz liczniej gościli pod Tatrami. Wydawali oni sezonowe pisemka, których byt ograniczał się do kilku zaledwie numerów. Wydawnictwa te koncentrowały swoją uwagę na sprawach uzdrowiska i w znacznej części miały formę kronik towarzyskich, a dzisiaj służą jako nieocenione źródło informacji o życiu powstającego wówczas uzdrowiska.

Bazą wyjściową dla rodzącej się prasy zakopiańskiej były ukazujące się od 1888 roku, nakładem Wydziału Gospodarczego Stacji Klimatycznej tzw. „Listy Gości”. W 1891 roku ukazało się pismo „Zakopane”¹. Inicjatorem pisma był Walery Eliaz Radzikowski, a jego zaledwie trzy numery ukazały się nakładem Wydziału Gospodarczego Stacji Klimatycznej. W następnych latach ukazywały się w Zakopanem następujące pisma: w 1892 roku – „Kurier Zakopiański”, w 1893 roku – „Gazeta Zakopiańska”, w 1894 roku – „Goniec Tatrzański”, oraz jeden numer rocznika

Jakub Zachemski
(1870-1958)

¹ Zestawienie czasopism zakopiańskich ukazujących się w latach 1891-1939 podaje M. Pinkwart *Prasa zakopiańska dawniej i dziś*, [w:] „Regionalizm – Regiony – Podhale”. *Materiały z sesji naukowej (Zakopane 4-6 grudnia 1993 r.)* pod red. J. M. Roszkowskiego, Zakopane 1995, s. 118-183.

„Almanach Tatrzański”, w 1899 roku – „Zakopane”. Pierwszym trwałym tygodnikiem redagowanym przez inteligencję osiadłą na stałe pod Tatrami był „Przegląd Zakopiański”. Ukazywał się on w latach 1899–1904 jako tygodnik, a od 1904–1906 jako dwutygodnik (łącznie 243 numery). W 1902 wydawano tygodnik „Giewont”, a w latach 1903–1904 „Tygodnik Zakopiański”. W 1907 roku ukazywała się gazeta informacyjno-reklamowa „Zakopane”. Pod tym samym tytułem wydawano w latach 1908–1914 kolejne pismo w Zakopanem. Z powyższego zestawienia czasopiśmiennictwa przedwojennego na uwagę zasługuje „Przegląd Zakopiański” oraz „Zakopane”, wydawane w latach 1908–1914. Tytuły te tworzą najciekawszą epokę w dziejach prasy zakopiańskiej. Oprócz bieżących spraw uzdrowiska zawierały artykuły o treści historycznej, literackiej oraz aktualną publicystykę.

Osiągnięcia edytorskie pierwszych pionierów prasy lokalnej w Zakopanem zostały wykorzystane w następnym stuleciu przez pierwsze pokolenie inteligencji góralskiej na czele z Władysławem Orkanem, Wojciechem Brzegą, Feliksem Gwiżdżem, Andrzejem Galicą, Zygmuntem Lubertowiczem i Jakubem Zachemskim. Powyżsi działacze zorganizowali prężny ruch regionalny, a w jego ramach podejmowali pierwsze inicjatywy wydawnicze. W 1904 roku powstała lokalna organizacja regionalna pod nazwą Związek Górali, obejmująca swym zasięgiem Zakopane i jego najbliższe okolice². W ramach *Związku* rozpoczęła działalność w 1906 roku Sekcja (Koło) Akademicka³. Wśród jej działaczy znaleźli się późniejsi czołowi działacze ruchu regionalnego: Władysław Orkan, Andrzej Stopka i Józef Jedlicz. Związek Górali był głównym inicjatorem zorganizowania w sierpniu 1911 roku I Zjazdu Podhalań w Zakopanem⁴. I Zjazd miał formę wiecu, zdominowanego przez uroczystości związane z odsłonięciem pomnika Władysława Jagiełły oraz jubileuszem 25-lecia pracy pisarskiej Kazimierza Przerwy-Tetmajera. „Postać Tetmajera górowała na tle wszystkich zakopiańskich uroczystości”⁵. Jubilatowi została poświęcona wieczornica literacka z udziałem młodych poetów – górali.

² Zob. W. W n u k, *Podhalański ruch regionalny*, Kraków 1993, „Przegląd Zakopiański”, 1905, nr 8, s. 1–2.

³ *Protokół z posiedzenia założycielskiego Sekcji Akademickiej w Związku Górali, odbytego w dniu 19 sierpnia 1906 roku*, Zbiory archiwalne Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zakopanem.

⁴ Zjazdy Podhalań odbyły się kolejno: II – 1912 (Nowy Targ), III – 1913 (Czarny Dunajec), ponadto w 1913 roku odbyły się zjazdy okolicznościowe w Chochołowie i w Nowym Targu, IV – 1918 (Nowy Targ). Zob.: A. Z a c h e m s k i *Ruch podhalański*, Warszawa 1930, s. 13–14; J. Z b o r o w s k i, *Pisma podhalańskie*, w oprac. J. B e r g h a u z e n a, Kraków 1972, t. 2, s. 147; W. W n u k, *Podhalański...*, *op. cit.*, s. 14–29.

⁵ *Relacja z przebiegu uroczystości zakopiańskich*, „Świat”, 1911, nr 35, s. 10.

Równolegle z tymi obchodami obradował I Zjazd inteligencji wywodzącej się z ludu góralskiego. Obrady toczyły się w trzech sekcjach: ekonomicznej, naukowo-oświatowej i literacko-artystycznej. Dyskusje obejmowały wszystkie dziedziny potrzeb Podhala. Sekcje ekonomiczna i naukowo-oświatowa postulowały otwarcie regionu na osiągnięcia współczesnej nauki i techniki poprzez zakładanie instytucji oświatowych i gospodarczych. Sekcje naukowo-oświatowa wraz z literacko-artystyczną przeforsowały wniosek o rozpoczęcie serii wydawniczej nawiązującej do historii Podhala. „Związek Górali – czytamy w Uchwałach i wnioskach I Zjazdu Podhalań – zajmie się wydaniem pamiętnika wspólnie z Komitetem Wykonawczym”⁶. Sekcja literacko-artystyczna uchwaliła wydanie słownika gwary podhalańskiej oraz utworów Kazimierza Przerwy-Tetmajera.

W ciągu rocznej kadencji Komitetu Wykonawczego I Zjazdu Podhalań⁷ projekt dotyczący wydania „Kalendarza Podhalańskiego”, nie został zrealizowany. Również słownik gwary podhalańskiej powierzony przez I Zjazd do sporządzenia Józefowi Kantorowi nie doczekał się wydania. Natomiast nakładem Komitetu Wykonawczego I ukazała się w 1912 roku *Pamiętnik jubileuszowy Kazimierza Przerwy-Tetmajera* – jeden z trzech projektów wydawniczych I Zjazdu, który doczekał się pełnej realizacji w ciągu roku. Niewielkich rozmiarów książeczka ze słowem wstępnym Komitetu zawierała kilka opowiadań ze *Skalnego Podhala*, Kazimierza Przerwy-Tetmajera oraz kilka jego wierszy podhalańskich.

Wydawnictwo „Kalendarza Podhalańskiego”, zostało na zasadzie zobowiązania słownego przejęte przez Związek Górali, od I Komitetu Wykonawczego⁸. W latach 1911–1912 Zarząd Związku Górali nie podjął decydującej uchwały o rozpoczęciu tegoż wydawnictwa. Po raz pierwszy sprawa „Kalendarza”, została oficjalnie poruszona na zebraniu Wydziału Związku Górali w dniu 2 kwietnia 1912 roku⁹.

Od pierwszych chwil wiele kontrowersji budził tytuł, forma i zawartość „kalendarza względnie pamiętnika”. Ostatecznie Zarządu Związku na wniosek

⁶ Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem, zbiory archiwalne (dalej: MT-ZA), sygn. AR/NO/56, *Uchwały i wnioski I Zjazdu Podhalań*, [w:] *Materiały dotyczące I, II i III Zjazdu Podhalań*.

⁷ Skład I Komitetu Wykonawczego był następujący: Władysław Orkan (prezes), Józef Rajski, Jakub Zachemski, Wojciech Brzega, Józef Kantor, Feliks Gwiżdż, Stanisław Roj, Tomasz Buła i Wojciech Krzeptowski.

⁸ *Protokół sprawozdawczy z rocznej działalności I Komitetu Wykonawczego złożony w dniu 12 lipca 1912 roku* informuje o tym, że Towarzystwo Związek Górali zajmie się wydaniem kalendarza z pamiętnikiem, zob. MT-ZA, sygn. AR/NO/56, *Protokół...*

⁹ *Protokół z zebrania Wydziału Związku Górali w dniu 2 kwietnia 1912 r.*, s. 169. *Księgi protokołów z zebrań Wydziału Związku Górali w latach 1904–1928* znajdują się w zbiorach prywatnych Walentego Obrochty.

Wojciecha Krzeptowskiego w czerwcu 1912 r. opowiedział się za tym, aby kalendarz był rodzajem pamiętnika góralskiego¹⁰. Na tymże posiedzeniu została ustalona nazwa wydawnictwa na: „Kalendarz Podhalański”, chociaż projekt ów w protokołach zebrań Wydziału Związku Górali wielokrotnie występuje pod nazwą „Kalendarz Podtatrzański”. Z zapisek Władysława Orkana¹¹ wynika, że Kalendarz miał być wydawnictwem łączącym w sobie cechy prasy i książki, jak popularne w dwudziestoleciu międzywojennym kalendarze¹². Omawiane wydawnictwa koncentrowały uwagę na popularyzacji regionu. Oprócz kalendarza w dosłownym tego słowa znaczeniu zawierały artykuły o treści historycznej, gospodarczej i kulturalnej oraz aktualną publicystykę.

Rozpoczęcie praktycznych prac nad realizacją projektu uniemożliwił nie tylko brak ludzi doświadczonych, którzy zajęliby się ułożeniem „Kalendarza”, ale i zdobycie funduszy na jego wydawnictwo¹³. „Co do części literackiej – czytamy w sprawozdaniu z posiedzenia Wydziału Związku w dniu 9 czerwca 1912 roku – to sobie samo Towarzystwo da rady, lecz co do części kupieckiej będzie trudniej. Najlepiej by się znalazł jakiś przedsiębiorca, z którym by można się było umówić.”¹⁴ Związek Górali zwrócił się pisemnie do Michała Pawlikowskiego o oszacowanie wstępnych kosztów wydania i redakcji wydawnictwa¹⁵. Adresat nie udzielił informacji na ten temat. Wobec powyższych komplikacji został wybrany docelowy Komitet, którego zadanie polegało na znalezieniu współpracowników z branży wydawniczej oraz na opracowaniu planu pracy wydawniczej¹⁶. W jego skład weszli: Franciszek Pawlica, Wojciech Roj, Wojciech Krzeptowski i Wojciech Brzega.

¹⁰ *Protokół z zebrania Wydziału Związku Górali w dniu 9 czerwca 1912 r.*, s. 188.

¹¹ Biblioteka Jagiellońska, zbiory rękopisów (dalej: BJ-ZR), sygn. 8601 II. *Notatki Władysława Orkana*, k. 58 – 61.

¹² Jako przykład posłużyć mogą następujące wydawnictwa: „Ilustrowany Kalendarz Podhalański”, wydawany w latach 1937–1939 w Nowym Targu przez Piotra Faronę, „Kalendarz Głosu Podhala”, wydawany w Nowym Sączu w latach 1926–1936 oraz „Przyjaciel Spisza i Orawy”, ukazujący się nakładem Związku Przyjaciół Spisza i Orawy w Krakowie w latach 1937–1939.

¹³ *Protokół z posiedzenia Wydziału Związku Górali z dnia 23 lipca 1912 r.*, s. 190.

¹⁴ *Protokół z posiedzenia Wydziału Związku Górali z dnia 9 czerwca 1912 r.*, s. 187–188.

¹⁵ Michał Pawlikowski był wydawcą zamieszkałym we Lwowie. *Protokół z posiedzenia Wydziału Związku Górali z dnia 2 kwietnia 1912 r.*, s. 169.

¹⁶ *Protokół z posiedzenia Wydziału Związku Górali z dnia 9 czerwca 1912 r.*, s. 188.

W dniu 23 lipca 1912 roku Wydział Związku postanowił wstrzymać zabiegi wydawnicze do II Zjazdu Podhalań¹⁷. Na II Zjeździe sprawę wydawnictwa reprezentowali członkowie Związku: Wojciech Roj i Wojciech Brzega. Głównym ich zadaniem było pozyskanie współpracowników oraz zabiegi o to „aby nie wypuścić z rąk tej sprawy i że pierwsze wydanie powinno zawierać wybitną cechę Związku Górali”¹⁸. Zjazd zaakceptował inicjatywę Związku Górali, co do wydawnictwa „Kalendarza”¹⁹, a jednocześnie w uchwałach swych polecił Komitetowi Wykonawczemu²⁰ rozpoczęcie wydawnictw nawiązujących do tradycji Podhala, rozpoczynając w najbliższym roku od wydawnictwa kalendarza góralskiego na rok 1914²¹. Nałożenie na Komitet obowiązku wydania kalendarza, pozostawało w ścisłym związku z najdonioślejszą w skutkach uchwałą tegoż Zjazdu, dotyczącą powołania pisma regionalnego pod nazwą „Gazeta Podhalańska” (pierwotna nazwa pisma brzmiała: „Nowiny Podtatrzańskie”). Gazeta ta miała być organem całego Podhala, z wyraźnym ukierunkowaniem na budzenie świadomości narodowej Polaków wynaradawianych na Spiszu i Orawie. W celu wydawania „Gazety” powołano Podhalańską Spółkę Wydawniczą – stowarzyszenie oparte na udziałach prywatnych, którego zadaniem było finansowanie wszystkich wydawnictw przeznaczonych dla mieszkańców Podhala, Spisza i Orawy oraz górali przebywających na emigracji²².

Trudności finansowe i organizacyjne uniemożliwiły Spółce rozpoczęcie natychmiastowej działalności wydawniczej²³. Na początku listopada 1912 roku

¹⁷ Protokół z posiedzenia Wydziału Związku Górali z dnia 23 lipca 1912 r., s. 190.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Protokół z posiedzenia Wydziału Związku Górali z dnia 13 października 1912 r., s. 195.

²⁰ Skład Komitetu Wykonawczego II Zjazdu Podhalań był następujący: Władysław Orkan (przewodniczący), Józef Rajski, Jakub Zachemski, Feliks Gwiżdż, Andrzej Galica, Józef Kantor, Wojciech Brzega, Jan Bednarski i Tomasz Bula.

²¹ BJ-ZR, sygn. 8642, k. 327, *Pismo II Komitetu Wykonawczego do Wydziału Związku Górali w Zakopanem* [w:] *Korespondencja Władysława Orkana*, zob. MT-ZA, sygn. AR/NO/56, Materiały dotyczące I, II i III Zjazdu Podhalań.

²² MT-ZA, sygn. AR/NO/56, Materiały dotyczące I, II i III Zjazdu Podhalań; mowa Feliksa Gwiżdża na III Zjazd Podhalań pt. *Świętny Zjeździe.*, zob. „Gazeta Podhalańska”, 1913, nr 1.

²³ Ostatecznie o materialnym istnieniu pisma zdecydować miały nie tyle udziały prywatnych członków Spółki, co subwencje Towarzystwa Szkoły Ludowej, nowotarskiej Rady Gminnej i Rady Powiatowej oraz kas oszczędnościowo-pożyczkowych z obszaru Podhala. Zob. J. M. R o s z k o w s k i, *Rola Władysława Orkana w tworzeniu zasad regionalizmu podhalańskiego*, [w:] *Orkan czytany dzisiaj. Materiały z sesji naukowej odbytej w dniach 11–13 października 2002 r. w Koninkach*, pod red. M. M a d e j o w e j,

odbyła się narada w sprawie uruchomienia Spółki i wydawania „Gazety”, w której wzięli udział: dr Jan Bednarski, ks. prof. Jan Bułat, prof. Tomasz Buła, prof. Jan Dziedzic, Ludwik Czech, Józef Rajski – burmistrz Nowego Targu oraz prawdopodobnie Józef Bek²⁴.

Wobec niepewnych losów Spółki Wydział Związku Górali rozpoczął intensywne działania zmierzające do utrzymania wydawnictwa „Kalendarza”. Na posiedzeniu Wydziału Związku w dniu 13 października 1912 roku członek Związku Wojciech Brzega zabiegał o uchwalenie przez Wydział zasadniczej decyzji dotyczącej wydawnictwa Kalendarza²⁵. Na tym samym posiedzeniu Komitet ds. wydawnictwa „Kalendarza”, przedstawił opracowany przez siebie plan²⁶. Na wniosek Wojciecha Krzeptowskiego Zarząd uchwalił wysłać pismo w dniu 17 października do Komitetu Wykonawczego II Zjazdu Podhalań²⁷. W liście wyraził gotowość

podjęcia na własne ryzyko wydawnictwa tegoż „Kalendarza” przy czynnej pomocy Komitetu Wykonawczego Zjazdu Podhalań, z zastrzeżeniem pana Wojciecha Roja, że o ile by z wydawnictwa tegoż „Kalendarza” okazał się czysty zysk, Wydział skłonny będzie przeznaczyć pewną część tegoż na cele Zjazdu Podhalań, a względnie na wydawnictwo podhalańskich utworów²⁸.

Sprawę uchwalenia konkursu na okładkę „Kalendarza” oraz projektowanej nagrody dla zwycięzcy w kwocie 200 koron – odłożono na później.

Propozycje Związku Górali były spóźnione wobec rozpoczęcia działalności przez Podhalańską Spółkę Wydawniczą oraz uchwał II Komitetu Wykonawczego, podjętych na zebraniu nadzwyczajnym w końcu 1912 roku²⁹. Ze względów praktycznych Komitet postanowił, iż wydawnictwo „Kalendarza” na rok 1914

W. K u d y b y i A. M l e k o d a j, Nowy Targ 2003. Por. MT-ZA, sygn. AR/NO/385/1, k. 197–201, *List Juliusza Zborowskiego do ks. Henryka Weryńskiego, Nowy Targ 6 VI 1918 r.*

²⁴ F. G w i ź d ź, *Narodziny Gazety Podhalańskiej*, „Ziemia Podhalańska”, 1936, nr 5.

²⁵ *Protokół z posiedzenia Wydziału Związku Górali z dnia 13 października 1912 r.*, s. 194.

²⁶ *Protokół...* nie podaje treści planu.

²⁷ Skład II Komitetu Wykonawczego był następujący: Władysław Orkan (prezes), Józef Rajski, Jakub Zachemski, Wojciech Brzega, Józef Kantor, Feliks Gwiżdż, Stanisław Roj, Tomasz Buła i Wojciech Krzeptowski.

²⁸ Treść listu podaje *Protokół z posiedzenia Wydziału Związku Górali z dnia 13 listopada 1912 r.*, s. 194–195.

²⁹ BJ-ZR, sygn. 8642, k. 327, *Pismo do Wydziału Związku Górali od Komitetu Wykonawczego II Zjazdu Podhalań*, [w:] Korespondencja Władysława Orkana. List zawiera nieczytelną datę wymienionego zebrania II Komitetu Wykonawczego.

winną łączyć się z redakcją nowopowstałej „Gazety Podhalańskiej”, a finansowanie wydawnictwa musi być podjęte przez Komitet³⁰. Gotowość podjęcia wydawnictwa Kalendarza przez Związek Górali Komitet Wykonawczy przyjął z zadowoleniem i obiecał, że na następnym zjeździe przedstawi wniosek w odpowiedniej sekcji, desygnujący Związek na wydawcę kolejnej edycji Kalendarza.

Wobec decyzji podjętych przez II Komitet Wykonawczy, Związek Górali w dniu 13 listopada postanowił odstąpić mu wydawnictwo „Kalendarza”, z zastrzeżeniem, „iż myśl wydawnictwa Kalendarza powstała w Związku Górali”³¹. Na wniosek Wojciecha Krzeptowskiego Wydział Związku przesłał do II Komitetu Wykonawczego pismo następującej treści:

Towarzystwo Związek Górali w Zakopanem na posiedzeniu w dniu 13 listopada 1912 roku przyjmuje z zadowoleniem do wiadomości pismo Szanownego Komitetu Wykonawczego Zjazdu Podhalan o zawiązać się mającej Spółce Udziałowej Wydawniczej Tygodnika Podtatrzańskiego i wobec tego odstępuje jak najchętniej od zamiaru wydawnictwa Kalendarza Podtatrzańskiego na rzecz wyżej wymienionej Spółki Wydawniczej, gdyż uważa, iż na tej drodze cel wydawnictwa Kalendarza prędzej może być osiągnięty, a samo wydawnictwo łatwiej zrealizowane. Czynnym współudziałem jak najchętniej służy, ponieważ ufa, że praca zainicjowana na Podhalu przezeń będzie przeprowadzona w myśl naszej idei podhalańskiej, a podjęta przez szersze Koła, wyda tem owocniejsze i pomyślniejsze rezultaty.³²

Związek uchwalił zakupić na początek dwa udziały Spółki³³.

1 stycznia 1913 roku ukazał się numer okazowy pierwszego podhalańskiego czasopisma regionalnego – „Gazety Podhalańskiej”. Pismo zostało wydane przez Spółkę, przy współpracy z II Komitetem Wykonawczym. Komitetów w ciągu kadencji podjął również pierwsze praktyczne działania w celu wydania Kalendarza. Ogłosił konkurs na okładkę kalendarza ludowego dla Podhala³⁴. Warunki konkursu były następujące: do 1 lutego 1913 roku należało złożyć „taktowny i artystyczny” projekt okładki, oparty na motywach ludowej sztuki podhalańskiej. Rysunek miał występować w trzech barwach na papierze niekoniecznie białym. Wyznaczono jedną nagrodę w wysokości 200 koron, zastrzegając jednocześnie, że gdyby żadna praca nie spełniała wymogów konkursu nagroda nie zostanie przyznana. Okładka

³⁰ Ibidem.

³¹ *Protokół z posiedzenia Wydział Związku Górali z dnia 13 listopada 1912 r.*, s. 1, [w:] *Protokoły*, cz. II.

³² Ibidem, s. 1–2.

³³ Ibidem, s. 2.

³⁴ BJ-ZR, sygn. 8601 II, k. 61, *Konkurs na okładkę „Kalendarza Podhalańskiego”*, [w:] *Notatki Władysława Orkana*.

nagrodzona miała pozostać własnością Komitetu. W skład komisji konkursowej wchodził: Stanisław Witkiewicz (senior), Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Władysław Orkan, Jan Bukowski, Wojciech Roj, Jan Rembowski, Włodzimierz Tetmajer i Józef Jedlicz.

Równocześnie trwała agitacja II Komitetu Wykonawczego na rzecz wydawnictwa „Kalendarza”, III Zjazd Podhalan ponownie zaapelował „do braci Podhalan” o poparcie finansowe i intelektualne „Gazety Podhalańskiej” i „Kalendarza”³⁵, który znajdował się wówczas w fazie kompletowania materiałów. „Kalendarz Podhalański na rok 1914” – zapowiadał III Zjazd Podhalan – przyniesie szereg artykułów, odpowiadających życzeniom II Zjazdu³⁶.

„Kalendarz Podhalański na rok 1914” ukazał się pod koniec 1913 roku drukiem Towarzystwa Domu Narodowego w Cieszynie. Egzemplarz znajdujący się w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej liczy 224 strony. Zawiera bogatą treść. Oprócz faktycznego kalendarza (wraz z kartami przeznaczonymi na rozliczenie dochodów i wydatków z każdego miesiąca) mieści dział praktyczny (gospodarczy) i humanistyczny oraz kącik humorystyczny. Całość wzbogacają ilustracje bezpośrednio związane z tematyką poszczególnych artykułów oraz pejzaże tatrzańskie w wykonaniu zakładu fotograficznego „Tatry”. Dział praktyczny w większości jest anonimowy. Z notatek Władysława Orkana wynika, że za jego część handlowo – przemysłową odpowiadał Józef Rajski³⁷. Dział praktyczny otwiera kalendarz rolniczy i ogrodniczy. Charakteryzuje on miesiące pod względem zajęć gospodarczych. Dopelnieniem kalendarza rolniczego są tabele przedstawiające m.in. ilość wysiewu warzyw i głównych roślin gospodarczych na mórg, przeliczenia sążni i morgów na hektary oraz zestawienie okresów, w których obowiązuje zakaz polowania na zwierzęta w Galicji. W tym samym dziale został umieszczony spis ważniejszych targów wraz z datami dziennymi na 1914 rok w Galicji, w Wielkim Księstwie Krakowskim, na Śląsku Cieszyńskim i na Morawach. Ponadto omawiana część „Kalendarza”, zawiera tabelę porównawczą wartości pieniądza różnych krajów, przepisy pocztowe, pouczenia o zakładaniu spółek oszczędności, książeczek wkładowych oraz kółek rolniczych.

Część humanistyczną – według Orkana – zredagował Feliks Gwiżdż³⁸. Znalazły się w niej opowiadania regionalne, publikacje fragmentów utworu Kazimierza Przerwy-Tetmajera pt. *Proces* oraz urywek powieści Andrzeja Stopki

³⁵ MT-ZA, sygn. AR/NO/56, *Uchwały III Zjazdu Podhalan*, [w:] *Materiały dotyczące I, II i III Zjazdu Podhalan*.

³⁶ *Trzeci Zjazd Podhalan*, „Kalendarz Podhalański na rok 1914”, Podhalańska Spółka Wydawnicza, Nowy Targ 1913 r., s. 90.

³⁷ BJ-ZR, sygn. 8601 II, *Notatki Władysława Orkana*, s. 58.

³⁸ *Ibidem*.

pt. *Górale*. Do artykułów historycznych należą regionalne szkice historyczne, wspomnienia z III Zjazdu Podhalan, historia państw bałkańskich wraz z aktualnym obrazem sytuacji politycznej na Bałkanach. Autorami większości tekstów w części humanistycznej byli: Władysław Orkan, Wojciech Brzega, ks. Stanisław Kotarba, Edmund Długopolski, Józef Rafacz, Mariusz Zaruski, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Andrzej Stopka, Leontij Mierosławski i Wacław Ruciński. W końcowej części umieszczony został kącik humorystyczny. Całość „Kalendarza” przeplatały wiersze m.in. Feliksa Gwiżdża, Artura Oppmana i Adama Asnyka.

„Kalendarz Podhalański”, kosztował 70 halerzy. Jego sprzedażą zajmowały się sklepy kółek rolniczych, trafik i kramarze na jarmarkach³⁹. Większe zamówienia realizowano w administracji „Gazety Podhalańskiej” w Nowym Targu.

Innym wydawnictwem regionalnym z kręgu czasopiśmiennictwa, któremu młode pokolenie inteligencji podhalańskiej udzieliło poparcia był „Podhalański Rocznik Naukowy”. Inicjatywa jego wydawania powstała poza Związkiem Górali i Zjazdami Podhalan. Projektodawcą pisma był Bronisław Piłsudski⁴⁰. „Podhalański Rocznik Naukowy” miał być – według projektu – organem, tworzącym naukową podbudowę idei regionalizmu podhalańskiego. Dlatego II Zjazd Podhalan oraz III Komitet Wykonawczy⁴¹ zabiegali o pomoc finansową dla wydania I tomu pisma. Na posiedzeniu Komitetu w dniu 31 maja 1914 roku została podjęta decyzja o wystąpieniu Związku do Rady Powiatowej i Miejskiej w Nowym Targu o subwencję na ten cel⁴². Ostatecznie obietnice ruchu regionalnego, dotyczące wsparcia finansowego projektu nie zostały spełnione. Natomiast regionaliści podhalańscy służyli wydatną pomocą intelektualną. Jako pierwsi zgłosili artykuły do I tomu rocznika⁴³. Edmund Długopolski przedstawił *Przywileje sołtysów nowotarskich*, Józef Rafacz opisał *Dzierżawę szafarsko-nowotarską Marka Rotulda w wieku XV*, a Józef Kantor opiewał *Pieśń ludową Podhala*. Wobec braku zaplecza finansowego rola młodej inteligencji podhalańskiej,

³⁹ „Gazeta Podhalańska”, 1914, nr 1, s. 10.

⁴⁰ MT-ZA, sygn. AR/164, s. 61–67, *Projekt Podhalańskiego Rocznika Naukowego, Zakopane 1 VIII 1913*

⁴¹ Skład Komitetu Wykonawczego III Zjazdu Podhalan: Władysław Orkan (przewodniczący), Jan Bednarski, Józef Bednarczyk, Wojciech Brzega, Jan Byrnas, Stefania Chmielakówna, Ludwik Czech, Andrzej Galica, Feliks Gwiżdż, Józef Kantor, Michał Mroszczak, Franciszek Pawlica, Józef Rafacz, Piotr Staszal i Jakub Zachemski.

⁴² MT-ZA, sygn. AR/164, s. 30, *List Feliksa Gwiżdża do Bronisława Piłsudskiego, Nowy Targ 28 X 1913*, zob. „Gazeta Podhalańska”, 1919, nr 33.

⁴³ J. Z b o r o w s k i, *Z dziejów ludoznawstwa i muzealnictwa na Podhalu: Sekcja Ludoznawcza Towarzystwa Tatrzańskiego (1911–1919)*, „Rocznik Muzeum Etnograficznego w Krakowie”. T. 6: 1976 r., s. 80. Tom I „Rocznika Podhalańskiego”, ukazał się dzięki staraniom Muzeum Tatrzańskiego w 1921 roku.

skupionej w ruchu regionalnym sprowadzała się do wsparcia intelektualnego pierwszych wydawnictw regionalnych.

„Kalendarz Podhalański” nie stał się – jak tego pragnął Związek Górali – pierwszym wydawnictwem zakopiańskiej instytucji regionalnej. Powstał on dzięki staraniom Podhalańskiej Spółki Wydawniczej oraz pierwszej generacji inteligencji podhalańskiej. Wobec braku zaplecza finansowego, rola młodej inteligencji podhalańskiej sprowadzała się do wsparcia intelektualnego pierwszych pism regionalnych: „Gazety Podhalańskiej” i „Kalendarza”. Wydawnictwa te pełniły rolę podstawowego nośnika idei regionalnej.